
HET ORANJEKOMITEE:
'DE PAREL VAN DE JORDAAN';
HUMOR ALS AKTIEMIDDEL IN DE
JONGERENBEWEGING VAN DE JAREN '60

Marko Otten

De N.V. Ondermeining

In de eerste week van juni 1966 werden de inwoners en de schrijvende pers van de stad Groningen geconfronteerd met een gloednieuwe jongerengroepering, de N.V. Ondermeining (NVO). Zoals de spelling meteen al deed vermoeden, zou de beweging in stad en ommelanden de gevestigde autoriteiten gaan tarten op de wijze waarmee de Amsterdamse provo's inmiddels al meer dan een jaar internationale publiciteit hadden geoogst. In feite ging het om een fusie. Rond het NVO-periodiek *Scandal* groepeerden zich de 'hippe' kunstenaars en artistiekelingen van de zogeheten Luca-groep en de bloedserieuze pacifisten van de Noordelijke Antimilitaristische Jongeren Groep (NJAG). Inspirator van dit samengaan was de landelijk reeds vermaarde veilig-verkeersmagiër Thom Jaspers die zich na een lange reeks anti-auto-happenings in Gouda, Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen metterwoon in Groningen had gevestigd.

Spoedig zat de plaatselijke politie de Groninger provobeweging op het spoor. Op straat was een 'subversief' pamflet onderschept dat onder de titel "Ban de bomme, verdomme!" het provotariaat een tegenwicht wilde bieden tegen militair en autoritair fanatisme in het Noorden.(1) Het eerste nummer van *Scandal* borduurde op dit thema voort en publiceerde bovendien een scabreus bedoeld stukje studentenpoëzie dat was overgenomen uit het tijdschrift van een deftige Groninger studentenvereniging. De politie deed onmiddellijk een inval in de paranoiashop aan de Musschengang, het kantoor van de NVO. De daar aanwezige exemplaren van het tijdschrift werden in beslag genomen wegens vermeende obsceniteit en er werd procesverbaal opgemaakt. Getuige de naamgeving van het periodiek was dat ook zo bedoeld. Publiciteit volgde als vanzelf.(2)

Het hoogtepunt van haar bestaan beleefde de N.V. Ondermeining in de zogeheten rakethappening waarover Groningers

van middelbare leeftijd nog weleens een nostalgische heil-drunk willen uitspreken in café De Drie Gezusters aan de Grote Markt. De happening vond plaats op 10 september 1966 en nam een aanvang in Hogeveen waar een brandstoftank voor militaire vliegtuigen werd onttrokken van het fabrieksterrein. Het gevaarte werd vanwege de treffende gelijkenis spoedig door de provo's betiteld als 'raketbom' en naar de **paranoia-shop** vervoerd. Het glanzend oppervlak onderging een bewerking met gekleurd plakband, kauwgom, lollies, toffees en geviltstifte kreten als 'Zul je lief voor me zijn bommetje?'. Wierookstokjes stak men in de gaatjes bij de vinnen van de tank. De lange, lichtmetalen, en bij tijd en wijlen hevig rokende pseudo-granaat werd in triomf door de straten van de binnenstad gevoerd. Het centrum was indertijd nog niet auto-vrij en het kwam op de drukke zaterdagmiddag tot opstoppen en oploopjes. Op gezette tijden werd de 'bom' neergelegd, voorzien van een nieuw wierook en de provo's begonnen dan met 'dreigend' aftellen: tien, negen, acht, achteruit!, zeven, enzovoort. Het winkelende publiek was weinig gewend en in sommige gevallen dermate beducht, dat het moeite kostte de bronnen op dit punt te geloven.(3) Men deinsde verschromt achteruit voor de blijkbaar suïcidale jongelui en belde de politie. Ondertussen had de steeds groeiende groep jongeren rond de 'bom' via Grote Markt, Herestraat en Herebrug gielend het standbeeld van de Groningse Maagd bereikt.

"Daar konden we het natuurlijk niet laten met die grote fallus in onze hand. We deden wat spontaan in ons opkwam. We hebben de raket een paar keer in d'r kruis geduwd. Zo werd ze ontmaagd."(4)

Even daarna werd de brandstoftank in beslag genomen en tot groot genoegen van de betrokken provo's rechtop geplaatst in een open politie-jeep en afgevoerd. Pas 's avonds tijdens het provo-feest op een boerderij in Drenthe werden met veel politieel misbaar de arrestaties verricht in deze zaak. Huisbaas en dorpsbewoners toonden zich hierop hevig geschokt en joegen de overgebleven provo's de boerderij uit. De pers nam gretig de provo-lezing over en sprak van een 'volksgericht'.(5)

In feite draaiden alle betrokkenen, provo's, politie, pers en publiek, het beproefde scenario af van de Amsterdamse provollen.(6) Grappen en hyperbolen konden in een bepaalde context een uiterst effectief middel zijn om onthullende reacties uit te lokken en publiek en pers op de hoogte te stellen van ideologische inhoud. Die context werd gevormd door de consumptiemaatschappij ontstaan in de tijd van wederopbouw en Koude Oorlog. Een maatschappijvorm met nogal vastomlijnde gezagsverhoudingen en weinig flexibele gedragscodes.

Processen tegen schrijvers en kunstenaars en, wat televisie-uitzendingen betrof, kamervragen en uitbarstingen van volkswoede toonden aan dat overheden en bevolking uiterst snel in het eerbaarheidsgevoel gekwetst waren. Als er al tolerantie was dan was het de **repressieve tolerantie** van Herbert Marcuses 'ééndimensionale mens'.(7) Conformisme was dus norm en humor werd al snel als bedreigend en ontregelend ervaren, zelfs melige substraten ervan. De humor ontgroeide in die situatie zijn rethorische bestemming. Het ging de provo's dan ook, zoals we nog zullen zien, niet om een louter versterken van de zeggingskracht. Het provocisme ontleende een belangrijke politieke hefboom aan zijn inherente humoristische kwaliteit. Aanvankelijk onbedoeld. En omdat humor in de geschiedenis nu niet bepaald direct naar voren komt als een effectief machtsmiddel, is de provo-geschiedenis natuurlijk een uiterst intrigerende.

Subversiviteit

De Amsterdamse provo's zijn voortgekomen uit de behoefte aan ruimte voor de ontwikkeling van eigen jeugdstijlen. Men zou ook kunnen zeggen: uit het verzet tegen de beperking van die ruimte in de grijze burgermanscultuur. Daarnaast speelde het (aatom-)pacifisme een doorslaggevende rol.(8) Jongeren die elkaar kenden van vredesdemonstraties zoals die van de bande-bombeweging in de vroege jaren zestig deelden pamfletten uit om een nieuw maandblad aan te kondigen. Dit tijdschrift, **Provo** geheten, zou de spil vormen van een groepering die zichzelf aanvankelijk weinig hoop gaf in de generatiestrijd en in het gevecht om haar idealen:

"**Provo** ziet in dat het de uiteindelijke verliezer zal zijn, maar de kans deze maatschappij altans nog eenmaal hartgrondig te provoceren wil het zich niet laten ontgaan".(9)

Roel van Duyn, de vaste provo-ideoloog, was hier duidelijk te pessimistisch. Hij had in het voorjaar van 1965 nog niet in de gaten, dat politiefunctionarissen ieder provo-pamfletje als gezagsondermijnend en iedere activiteit van de provo's op straat als een gevaar voor de rechtsorde zouden zien. De media zouden zijn provocaties vervolgens duizendmaal vergroten en onder de aandacht brengen van een breed publiek. Meningsvorming en polarisatie zouden hun werk doen. De provo-dialectiek ontstond in feite meteen al.

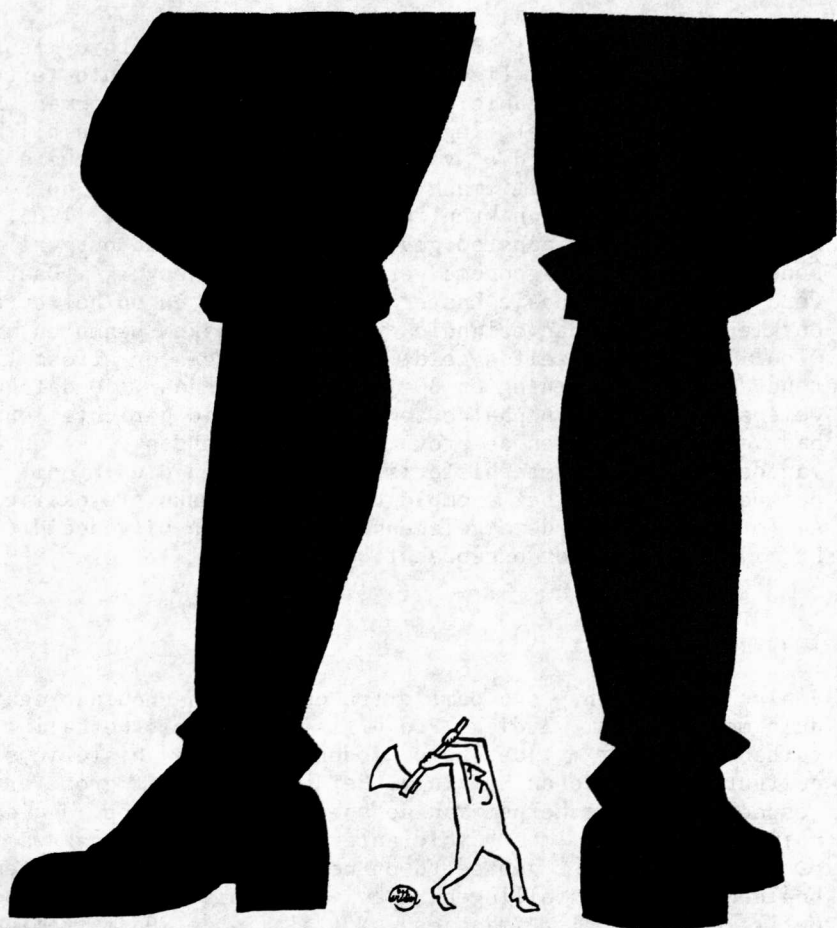
Enkele voorbeelden: evenals later in Groningen zou gebeuren, werd te Amsterdam de eerste aflevering van **Provo**, door de politie na een ruwe huiszoeking in beslag genomen. Ook nu

vormde een studentikoos aandoende kwajongensstreek de aanleiding voor de inval. Een artikel, afkomstig uit een brochure die rond 1900 - overigens legaal - was verspreid, werd aangemerkt als subversief, omdat het een receptuur bevatte voor de aanmaak van knalzilver en dynamiet. Voor werkelijke revolutie-planning leek het warrige proza ten enen male ongeschikt. Het was verder nog omgeven door hyperbolisch taalgebruik dat duidelijk ironische bedoelingen had: gespierd schermutsel dus met woorden als "geweld als verzetsdaad", "alle middelen bruikbaar", "tegen het dogma der geweldloosheid" en "staatsgevaarlijk anarchisme". Het portret van de 19e eeuwse anarchist Michael A. Boekanin was hier sfeerbevoorrend bij afgedrukt. Onder het artikel was bovendien een klappertje geplakt, zoals ze gebruikt worden in kinderpistooltjes.(10) De politie nam dit feit hoog op: de doos met klappertjes werd eveneens meegenomen naar het bureau. De **Telegraaf** kraaide victorie op de voorpagina, burgerlijk Nederland was gerust gesteld. Maar Hans Tuynman, toen nog provo in spe, illustreert welke effecten dit alles sorteren kon:

"...en ik las in Den Haag ineens op de voorkant van de krant dat er een provo-beweging was gesticht en dat er al meteen het eerste blaadje in beslag was genomen, omdat zij daarin hadden gepropageerd hoe je nitroglycerine op de hoofddeksels van voorbijkomende agenten kon laten neerdwarrelen. En dat vond ik toen al zo'n leuke taal meteen. Ik raakte meteen geïnteresseerd... Ik wist niet hoe snel ik in Amsterdam moest komen om te zien wat er allemaal aan de hand was." (11)

Op straat waren voorheen de schreeuwerige happenings ongemoeid gelaten, waarmee de bekende Amsterdamse beeldend kunstenaar en **anti-rookmagiër** Robert Jasper Grootveld fulmineerde tegen elektrische roomkloppers, tabakverslaving en God Janpubliek. In naam van **Klaas** en **Gnot** en ten behoeve van **Het Magies Centrum Amsterdam**. Met provo's erbij echter golden Grootvelds nachtelijke bijeenkomsten op het Spui, bij het standbeeld van het Lieverdje, ineens als ernstige ordeverstoringen. Het stugge politie-optreden met gummitat, sabel of wapenstok lokte natuurlijk rellen uit, trok journalisten aan en dwong het steeds omvangrijker publiek ook hier stelling te nemen. Krantekoppen maakten reclame tot in Groningen toe voor het bijwonen van deze politionele akties in de hoofdstad: **"MORGEN VERWACHT POLITIE WEER PROVO-REL OP AMSTERDAMS SPUI"**. (12) Politie en autoriteiten, beducht voor gezichtsverlies en gesteund in hun eigen gelijk door de polarisatie van meningen, zagen zich genoodzaakt een volgende keer nog harder op te treden.

De provo's speelden het spel met toenemend raffinement

PROVOCEER!

LEES PROVO-ANARCHISTENBLAD
VALKENBURGERSTRAAT 132ⁿ A'DAM
LOS NUMMER EEN GULDEN
ABONNEMENT EEN TIETJE
VERSCHIJNT MAANDELIJKS

mee. Zo kon op 31 juli 1965 het wit - de provo-kleur - schilderen van een fiets als protest tegen **de auto-terreur van de asfaltjungle** aanleiding tot forse charges vormen. Een maand later bleek het leggen van een bosje bloemen bij het sokkel van het Lievevrije voldoende. Wereldberoemd werd het geval van een politiemacht die meende te moeten optreden tegen het uitdelen van krenten op de Dam, 23 april 1966. De krenten waren het aanstootgevend symbool voor de burgerlijke benepenheid van wat genoemd werd 'het klootjesvolk'. Daarbij werd provo-dame Koosje Koster gearresteerd en op het bureau ontkleed in de aanwezigheid van mannelijke beambten voor "fouillering". Hetzelfde geldt voor de charges en arrestaties rond de **witte happening** op 30 juni van dat jaar. Omdat burgemeester Van Hall bepaalde tegen zijn beleid gerichte leuzen had verboden, voerden de provo's een wit spandoek mee en één van de merkwaardigste historische documenten die ik ooit heb bestudeerd, is wel het exemplaar van een **blanko provokatie** op A4-formaat dat bij deze gelegenheid moet zijn uitgedeeld.(13) Er zijn provo's voor opgebracht.

Imaazje

Veelvuldig werden provo-pamfletten en provo-happenings aangeduid met de term **ludiek**. Provo is dan ook bij herhaling in verband gebracht met de **homo ludens** van de historicus en cultuurfilosoof Johan Huizinga. Het spel werd met grote ernst gespeeld op het scherpst van de snede en schiep op den duur ruimte voor een meer tolerante cultuur. Heel vaak was de provotarische humor gebaseerd op het hanteren van shockerende beelden en voorstellingen die in navolging van Grootveld betiteld werden als "imaazjes". Net als in de kunststromingen van de vroege jaren zestig waarmee de **anti-rookmagiër** zich verwant voelde, de pop-art en de happeningkunst, kwam het proces neer op een soort toe-eigenen van beelden die in de samenleving te vinden waren. Die beelden kregen dan een nieuwe betekenis door de plaatsing in een andere context. Bernlef gewaagt in dit verband van "een soort anarchie van de smaak" en merkt op dat het ook in de kunst ging om "een sfeer van onbezorgde speelsheid".(14) Pop-art kunstenaars als Andy Warhol eigenden zich op deze wijze krantefoto's en reclameafbeeldingen toe. De alledaagsheid ervan werd in de tentoonstellingsruimtes tegelijkertijd teniet gedaan ten behoeve van het predicaat 'kunst' en bevestigd, omdat deze kunst de alledaagsheid blijkbaar tot onderwerp had. Overigens zijn Grootvelds in pop-art en happeningskunst gewortelde ideeën te herleiden tot de dada-kunst van de jaren twintig. Dadaïsten hadden uitgesproken provocerende tendenties gehad, zodat Roel van Duyn van mening was dat zijn **vademekum voor provoos** geen hoofdstuk over de dada-beweging mocht ontberen.

(15)

De imaazjes van de provo's waren de mediamieke bevestiging en herbevestiging van half mythische beeldvorming rond begrippen als 'de jeugd van tegenwoordig', 'langharig werkschuw tuig', 'subversieve jongerenactiviteit' en 'amorele weder-spannigheid'. Bij medestanders werkte dit op de lachspieren, terwijl en omdat de tegenstanders geprovoceerd waren. Onder de titel "Anarchisme een nieuwe vorm van pop-art" begon De Telegraaf haar traditie van de provo's voor te stellen als vervuilde, langharige, onbeleefde degeneré's na een bezoek aan het "provo-hoofdkwartier" op 24 juli 1965. De aanwezige jongeren hadden zich eenvoudigweg precies zo gedragen als de verslaggever van die krant, bewust of niet, voorondersteld had.(16) Niet lang daarna liet de NCRV het volgende horen in een radio-uitzending:

"Provo's zijn werkschuwe jonge mensen, die in onbeschrijflijk vieze holen leven, op wat stro op de grond slapen en van een homp brood leven. Wanneer deze paria's fietsen wit gaan verven, dan moet de politie wel optreden..."(17)

De schets uit De Telegraaf vinden we hierin versterkt terug. In de provo-geledingen werd het beeld nog eens extra benadrukt door de publicatie van bovenstaand citaat in het provo-blad, door de vervaardiging van promiscuë syphilusschema's-"zo vies zij nou de provoos" -, door een aanhoudende flirt met de wereld van de drugsconsumptie en door te koketteren met allerlei staaltjes van ongewassenheid. Het gezagsontrouwe, tegenstrevende optreden van de 'langharige', baardige, in witte of gebleekte jeans gehulde jongeren was meer dan politie en pers verdragen konden. Juist omdat de vooroordelen zo ruiterlijk bevestigd werden. In elk geval kon men lange tijd volstrekt geen waardering opbrengen voor de lucide luciditeit van de provo's. Politie-inspecteur Jagerman:

"Ik herinner mij dat er één vies woord was in die tijd, voor de politie dan. Dat was ludiek. Speels. Alles werd met ludiek afgedaan. Af en toe vond ik het persoonlijk helemaal niet zo ludiek, dan kon ik ze wel opvreten!" (18)

De regenten

Harry Mulisch kwalificeert in zijn essay over deze periode de gezagsdragers, bewindslieden en de handhavers van de rechtsorde waartegen de provo's van leer trokken als het "post-koloniale regentendom", wier "paternalistische verstoktheid" aan de kaak werd gesteld.(19) Deze visie, hoewel genoteerd

tijdens "een drie weken durende woede- en lach-aanval", is juist. Het ideologische ratjetoe uit de provo-lectuur dat veel waarnemers voor raadsels heeft geplaatst, valt ermee te verklaren. Het provotariaat omhelsde eenvoudigweg alles wat de voze autoriteit van de volwassenenmaatschappij kon ontmaskeren, wat bewindslieden uit de tent lokte en wat de gebreken en de starheid van het bestuurlijk bestel onthulde. Met hun grappen sloten de provo's bovendien vaak aan bij actuele thema's. Het zogenaamde anarchisme en de ermee verbonden anti-monarchistische agitatie van provo heeft op die manier te maken met de toevallige omstandigheid van het voorgenomen huwelijk van prinses Beatrix en de heer Claus von Amsberg op 10 maart 1966. Tegen dat huwelijk bestond enig verzet omdat Claus' Wehrmacht-verleden gedurende de Tweede Wereldoorlog niet onbesproken was gebleven. Maar vooral de manier waarop bedisseld was, dat de plechtigheid per se te Amsterdam diende plaats te vinden was velen in het verkeerde keelgat geschoten. Dit verzet leefde in brede lagen van de hoofdstedelijke bevolking; provo speelde er slechts op in.(20)

In de rondvaartboot van de jongverloofden strooiden provo's fraai geïllustreerde anti-monarchistische pamfletten hetgeen tot grote drukte aanleiding gaf op de redactie-afdelingen voor ingezonden brieven. Later organiseerden de provo's zich in Het Oranjekomitee "De Parel Van De Jordaan" dat begon met de verspreiding van de meest wilde ideeën over mogelijke oranje-verfkanonnen in de kerk, over een **anti-huwelijksgeschenk** dat zou worden 'aangeboden' en nog veel meer. Het comité had op zeker moment "uit betrouwbare bron" vernomen dat "ekstreme groeperingen" vlak voor de koninklijke plechtigheid de paarden van de bereden politie "het krankzinnig makend middel L.S.D." zouden toedienen; "ook kinderen kunnen hiertoe worden aangezet!"(21) Politie en overheden reageerden paniekerig en bloedserieus op dergelijke **witte geruchten**. De manege van de politie en de drinkwatervoorziening van de stad Amsterdam kwam onder intensieve bewaking te staan. Talloze huiszoekingen bij verdachte provo's volgden. In dezelfde maand nog besliste de Tweede Kamer dat L.S.D. gerekend diende te worden tot de verboden middelen. Een artikel in **De Telegraaf** over het L.S.D.-pamfletje heeft hierbij waarschijnlijk een katalyserende rol gespeeld. Ik denk dat de politie-roman van Rinus Ferdinandusse die in dit Amsterdam gesitueerd is, een goed beeld schetst van de hectische atmosfeer aan de vooravond van de koninklijke bruiloft.(22) Op de feestdag zelf hulde de trouwkoets zich, zoals bekend, in provotarische rookwolken. Een voor die tijd ongekennd brutaal aktiemiddel. Wellicht ten overvloede kan er hier op gewezen worden dat de agressie hooguit symbolische vormen aangenomen heeft. Behalve dan van de kant van politie en marechaussee.

In weerwil van dit soort akties en de anarchistische

woordkeus heeft provo zich in de praktijk ontpopt als een voorloper van de democratiseringsbewegingen van de latere jaren zestig en begin jaren zeventig. Haar positieve instelling ten aanzien van het fundament van ons bestel is bij herhaling tot uiting gekomen. Zo lanceerde het provotariaat een eindeloze reeks meer en minder geslaagde **vitte plannen** die op ludieke wijze een constructieve bijdrage wilden leveren voor allerlei problemen van het moment. Vaak in de milieusfeer, maar soms ook op het gebied van bestuurlijke openheid of sexuele moraal. Ook deden de provo's in juni 1966 een geslaagde greep naar een gemeenteraadszetel via de geëigende democratische procedures.

Klootjesvolk

De provo's zelf hebben het bestaan gesuggereerd van twee kampen: aan de ene kant het **provotariaat**, de provo's en hun jonge, links georiënteerde aanhangers, en aan de andere kant het **klootjesvolk**, rechts georiënteerd maar in ieder geval gezagsgetrouw massapubliek van de consumptiemaatschappij.(23) Opnieuw suggestieve beeldvorming, maar zo simpel lag de zaak niet. Ook de 'oude' anarchistische grootmeesters werden geprovoceerd door de bewuste verachting van consequente theorievorming onder de jongeren en door de afwijzing van het proletariaat als revolutionair potentieel. Provo Hans Tuynman deed het op de volgende wijze:

"Mensen, we zijn in de politiek! God Janpubliek zal een ideologie eisen. Ik voel me derhalve verplicht een beknopte, subjektieve, semi-emotionele provo-interpretatie van het Anarchisme te geven."(24)

Daar namen de serieuze anarchisten rond het tijdschrift **Recht voor allen** natuurlijk aanstoot aan en de provo's vonden dat prachtig:

"Neen, beste Provo's ondanks onze sympathie voor jullie ...zo gaat het grotesk werken. Het hoeft allemaal niet zo verschrikkelijk verantwoord te zijn wat jongeren doen, maar een beetje bootje bij walletje is toch wel aan te bevelen."(25)

Doorgaans scherpzinnige waarnemers ter linkerzijde als Ger Harmsen of Henk Hofland trokken zelfs parallellen met "edelfascisten" of spraken verontwaardigd over langharige ongewassen steuntrekkers met hun "fascistoïde" theorie.(26) Ook zij bleken verbijsterd door de ongehoorde brutaliteit waarmee provo's ten strijde trokken tegen de heiligste huizen die zij kenden.

provokatie nr. 3

WIE VAN DE 3 is de grootste demokraat?

CARLOS

Voorzitter der Carlisten, een F A S C I S T I E S E organisatie, die de I N Q U I S I T I E weer wil instellen. Bewonderaar van H I T L E R - V R I E N D Franco. Aspirant-M O N A R C H.

CLAUS

Ex-lid van de F A S C I S T I E S E H I T L E R - J U G E N D en ex-cornet in de W E H R M A C H T. Zei over de Jodenmoord: "W I R H A B E N D A S N I C H T G E W U S Z T". P S E U D O - K L A A S. Diplomaat van de autoritaire Duitse regeringen. A S P I R A N T - S E M I - M O N A R C H.

BERNHARD

Op 25-jarige leeftijd lid van de F A S C I S T I E - S E R E I T E R - S S. Lief bij zijn huwelijk met Juliana het H O R S T - W E S S E L - L I E D spelen. Wegpiraat. Groot jager. S E M I - M O N A R C H.

W I J W E T E N N I E T W I E V A N D E 3 D E G R O O T S T E D E M O K R A A T I S . W I J W E T E N O O K N I E T W A A R O M D E O R A N J E - M O N A R C H E N H E T N E D E R L A N D S E V O L K Z O V E E L (E X ?) - F A S C I S T E N O P D R I N G E N . W E G M E T D E M O N A R C H I E ! K L A U S ' R A U S !

D E V A L V A N H E T O R A N J E - G E Z A G Z A L O O K D E O V E R I G E A U T O R I T E I T E N A A N H E T W A N K E L E N B R E N G E N .

Geen monarchie, m A A R **anarchie!**

provo A N A R C H I S T I S C H T I J D S C H R I F T

Hiermee zijn we weer terug bij de stelling dat provo een jeugdstijl, een gepolitiseerde jeugdstijl was. Haar ludieke provocaties golden in de eerste plaats de afgesloten wereld van de volwassenen. De ware aard van het zogeheten **klootjesvolk** was misschien meer besloten in het gegeven dat men daar de grappen niet doorzag, kon of mocht doorzien dan in het slaafs consumptieve gedragspatroon.

Andersom heeft provo met haar akties onverwachte aanhang verworven. Dat kunstenaars, componisten en dichters spoedig achter provo ging staan, zal op zich niet verbazen. Ook een toenemend leger van kritische journalisten, wetenschappers en politici deden opmerkelijke provo-gezinde uitspraken. De 'overkill' van de zijde van de politie en justitie als reaktie op de provocaties bracht medio 1966 zo'n 1400 mensen van naam en faam ertoe een pagina-grote advertentiecampagne te financieren "om rede en billijkheid in onze rechtsbedeling te herstellen".(27) In Den Haag regende het kamervragen na sommige politionele interventies en bewindslieden op het departement van Binnenlandse Zaken gingen zich zorgen maken. Ontsporingen bij overheid en politie werden aangepakt door een inderhaast ingestelde **Commissie van Onderzoek** hetgeen leidde tot het spectaculaire ontslag van een hoofdcommissaris van politie en in juni 1967 zelfs tot het nog opzienbarender ontslag van Amsterdams burgemeester Mr Gijsbert Van Hall. De hoofdstedelijke Algemene Politie Verordening (APV) inzake samscholing en demonstraties werd versoepeld en voor de jongeren werden gesubsidieerde centra gecreëerd zoals **Fantasio** (de huidige Kosmos) en **Paradiso**, waar hun hippe subcultuur zich relatief onbelemmerd kon manifesteren. Toen Roel van Duyn in 1970 op de ludieke tonen van weleer vragen stelde in de gemeenteraad, kreeg hij van de opvolger van Van Hall, burgemeester Samkalden, een al even ludieke respons.(28) Ook de proliferatie van provo-achtige organisaties buiten Amsterdam, ja zelfs in het buitenland vormde een bewijs voor het succes van de Amsterdamse jongeren. En wat te denken van grootondernemer Albert Heijn die zichzelf trots de **provo van ondernemersland** ging noemen (29); een voorbeeld uit velen. Aktiegroepen, partijen en vakbonden namen en masse provocistische technieken over. De bezorgdheid over vrede, milieu en Derde Wereld werden door een 'omgeturnde' pers overgedragen op steeds grotere groepen in de samenleving.

Likwidaatsie van de provo organisaatsie

Met de successen sleet uiteraard het wapen van de provocatie. Een goed deel van de humor immers was gebaseerd op de venijnige reacties van pers, politie en publiek. Wanneer deze een houding aannemen van, misschien paternalistische, welwillendheid dan vermindert de pret aanzienlijk. Op een zonnige

zaterdagmiddag in mei 1967 droeg de beweging zichzelf dan ook ten grave. De likwidaatsie van de provo organisaatsie hield een "oproep tot permanente revolutie" in en trachtte op andere wijze eveneens een anarchistische indruk achter te laten.⁽³⁰⁾ Men zou echter kunnen stellen dat de provo's met een ongewoon helder inzicht in de toestand van de patiënt besloten hadden tot actieve euthanasie. Provo was aan haar succes ten onder gegaan.

Overigens en tot slot bleef provo als partij in de raad nog jaar en dag actief. Zij wist haar positie zelfs versterkt te continueren als de **Kabouterpartij** van de **Oranje Vrijstaat**. Maar juist in de gemeenteraad verbleekte de humoristische reputatie snel. Wat op straat en in confrontatie met het gezag mogelijk was, kon binnen het eens zo verafschuwde 'establishment' niet worden gerealiseerd. Wat dat betreft kregen de 13.000 kiezers geen waar voor hun geld, nadat zij zich door de leuze "STEM PROVO, KEJJE LACHEN" tot een stem voor provo hadden laten verleiden.

Noten

1. **Ban de bomme, verdonme; provokatie 1.** Provo Archief (PA), Bibliotheek Gemeente Universiteit Amsterdam, Pamflet nr. Gro 5, z.d. (eind mei, begin juni 1966).
2. "Politie neemt pornografisch blad in beslag", in: **Nieuwsblad van het Noorden**, 9 juni 1966.
3. Volgens Roel van Duyn, **Provo, de geschiedenis van de provotarische beweging; 1965-1967**, (Amsterdam 1985), 207, die de Groninger happening uitvoerig en met grote instemming beschrijft, heeft deze happening plaatsgegrepen op zaterdag 3 september. Een blik in het **Nieuwsblad van het Noorden** van 12 september leert dat de gebeurtenissen hun beslag kregen op 10 september.
4. Opgetekend door de auteur tijdens een telefonisch onderhoud over deze happening uit de mond van Thom Jaspers, een Groninger provo die later vanwege zijn aandeel in de happening tot drie maanden gevangenisstraf veroordeeld zou worden. Het gesprek vond plaats op 1 mei 1982.
5. "Volksgericht", in: **Het Parool**, 14 september 1966. En "Provogroep uit dorp in Drente gezet", in: **Het Vrije Volk**, 14 september 1966.
6. Vgl. Marko Otten, "They are coming to take me away, he-he ha-ha hey-hey; provo, jongerenprotest en jeugdstijl", in: **Groniek**, LXXXVIII, 1984, 29-37.
7. Herbert Marcuse, **De ééndimensionale mens; studie over de ideologie van de hoog-industriële samenle-**

- ving. (Boston 1964, Bussum 1975).
8. Vgl. Marko Otten, "Provo; pacifisme tussen jongerenprotest en jeugdstijl", in: Leo van Bergen en Joos van Vugt (red.), **Vredesstreven in Nederland**, II. Verschijnt zomer 1987 bij Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Katholieke Universiteit Nijmegen.
9. "Beste kameraden". PA pamflet 1, 25 mei 1965.
10. "De pacifistische anarchist", in: **Provo** 1, 9-21.
11. Hans Tuynman geïnterviewd in Hans Keller, Hans Verhagen e.a., **De opkomst**. VPRO-televisie 1977. Uitgave tekst: VPRO Hilversum 1980, 19.
12. Vgl. **Nieuwsblad van het Noorden**, 20 augustus 1965, voorpagina.
13. (**Blanko provokatie**). PA pamflet 100. De samensteller van de pamflettencatalogus heeft om de begrijpelijke redenen het lege en vergeelde A4-tje verkeerd gedateerd, te weten 20 aug. 1966. De witte pamfletten zijn echter uitgedeeld op 30 juni daarvoor. Die datum wordt genoemd bij Roel van Duyn, maar men kan zich simpelweg overtuigen door een blik te slaan in de dagbladen. Vgl. "Politie verricht 21 arrestaties", in: **Het Parool**, 1 juli 1966.
14. J. Bernlef, "Herontdekken van de blote huid", in: **Een vrolijke begravenis van de jaren zestig**. Raster 19. (Amsterdam 1981), 10-13. p. 10.
15. Roel van Duyn, **Het witte gevaar; een vademekum voor provoos**. Amsterdam 1967, 103 e.v..
16. Conny Sluysmans, "Anarchisme een nieuwe vorm van pop-art", in: **De Telegraaf**, 24 juli 1965. Vgl. ook Van Duyn, **Provo**, 25,26.
17. Geciteerd in **Provo** 2, 17 aug. 1965, 34.
18. Inspecteur E. Jagerman geïnterviewd door Keller, Verhagen e.a. **De opkomst**, tekst p. 19.
19. Harry Mulisch, **Bericht aan de rattenkoning**. Amsterdam 1966, 85-90.
20. Vgl. Marko Otten, "De zomer van 1965". Kleurenkaart bij **Vrij Nederland**, 3 aug. 1985.
21. **Het Oranje Komitee "De Parel Van De Jordaan"**. PA pamflet 36, 3 feb. 1966.
22. Rinus Ferdinandusse, **Zij droeg die nacht een paars corset: verdere avonturen van Rutger Marie Lemming**. (Amsterdam 1967). Vgl. ook Hans Tuynman, **Full-time provo**, (Amsterdam 1966).
23. Van Duyn, **Provo; de geschiedenis**, 62,63.
24. Tuynman, **Full-time provo**, 7.
25. "Provo". In: **Recht voor allen**, 2 okt. 1965.
26. Ger Harmsen, "Geestelijke en morele armoede", in: **Buiten de perken**, 31 dec. 1965, 32-34, p.34. En

- Henk Hofland, "Van zizou tot provo", in: **De Gids**, 1966, 3-8, p. 6,7.
27. "Wij zijn beledigd in ons rechtsgevoel". Bijv. in **Het Parool**, 22 juni 1966. Of in **Vrij Nederland**, 25 juni 1966.
 28. "Roel van Duyn tevreden over ludiek antwoord van b. en w.". In: **Het Parool**, 19 feb. 1970.
 29. Uitspraak van Albert Heijn in Keller, Verhagen e.a., **De Opkomst**, tekst p. 21.
 30. **Openbaar debat in het Vondelpark**. PA pamflet/af-fiche 3/11, mei 1967.